

G. A. COHENOVA KRITIKA PARETOVOG ARGUMENTA U RAWLSOVOJ TEORIJI PRAVEDNOSTI – JEDNAKOST SE NE TRAŽI

Dijana Eraković
studentica doktorskih studija
Univerzitet u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti

SAŽETAK

G.A. Cohen je uputio nekoliko snažnih kritika J. Rawlsovoj teoriji pravednosti od kojih je jedna vezana za Rawlsovu inačicu Paretovog argumenta. Tekst predstavlja spomenutu kritiku, kroz tri različite perspektive autora P. Casal, S. Meckled Garcie i A. R. J. Fishera/E.F. McClennena otkriva njegove slabosti te na kraju baca novo svjetlo na Cohenove argumente. Cohen je pročitao Rawlsov koncept pravednog društva tako što je odstranio mogućnost sebičnih potraživanja od strane talentiranih pojedinaca. Njegovo društvo bilo bi visoko učinkovito i jednako, međutim u isto vrijeme ostavlja prostor za nejednakosti na temelju kompenzacije za teška i odgovorna posla, poticaja za društveno potrebna zanimanja i osobne prerogative. Zbog navedenih izvora nejednakosti, Cohen bi eventualno dobio društvo manje nejednako od Rawlsa, ali nikako jednako.

KLJUČNE RIJEČI: teorija pravednosti, Pareto argument, G.A. Cohen, J. Rawls, jednakost, egalitarizam, društveni etos, talent, poticaj, društvena raspodjela, sloboda izbora zanimanja

UVOD

U ovom je članku fokus na G. A. Cohenovoj kritici Paretovog argumenta u Rawlsovoj teoriji pravednosti. Inače, čitava rasprava između Rawlsa i Cohena, od koje je glavna tema ovog teksta samo dio, vrlo je široka te obuhvaća gotovo sve relevantne koncepte i ideje u teoriji pravednosti. Glavni prigovor kojeg Cohen upućuje protiv teorije pravednosti jest da pravedno

društvo ne uvažava i ne poštuje dovoljno jednakost kao temeljnu vrijednost demokracije. U prvom dijelu je predstavljen dio rasprave koji se bavi Paretovim argumentom i povezanom raspravom o motivacijskim poticajima za talentirane. Drugi dio je posvećen trima različitim kritikama Cohenove argumentacije. U prvoj kritici P. Casal tvrdi da Cohenova ideja o jednakoj raspodijeli u kojoj bi talentirani zadržali visoku učinkovitost bez motivacijskih poticaja ugrožava pravo na slobodni izbor zanimanja. Druga kritika dolazi od S. Meckled Garcie koji traži prihvatljivo opravdanje za moralno-društvenu dužnost talentiranih u situaciji jednake raspodijele da rade i proizvode više od netaleantiranih. Posljednja kritika kaže da Cohen krivo interpretira Paretovo načelo, i propagiraju je A.R.J. Fisher i E.F. McClennen. Prema njima, Paretovo načelo predstavlja promjenu na bolje u kojoj je bar jedna osoba uspjela postići više, a ni jedna osoba nije zbog toga došla u lošiji položaj. Riječ je o principu individualne racionalnosti, i stoga smatraju da je pravedno i racionalno da se takav pomak preferira nad jednakom raspodjelom, ako se tim putem zadovoljava načelo razlike¹.

U trećem dijelu iznijet ću vlastiti prigovor Cohenovoj kritici. Cohen dopušta osobne prerogative, određene poticaje za talentirane i posebne slučajeve za teške i odgovorne poslove kao izvore nejednakosti u društvu. On smatra da su ti izvori pravedni i da bi svi članovi društva, uključujući one u najlošijem položaju pristali na te nejednakosti. Drugim riječima, te nejednakosti bi prošle „interpersonalni test“² koji se temelji na hipotetskom dijalogu između članova društva koji su u boljem i koji su u lošijem položaju. Cohen je uveo navedeni koncept jer vjeruje da u pravednom društvu ne mogu postojati nejednakosti koje nemaju prihvatljivo opravdanje za sve članove. Primjerice, bogati članovi društva moraju imati pristanak i razumijevanje siromašnih za posjedovanje većih materijalnih dobara na temelju zajedničkih vrijednosti i načela. Moja teza se tiče Cohenove

1 Dva principa pravednosti:

1. Načelo jednakih sloboda: Svaka osoba treba imati jednako pravo na najširi ukupni sustav jednakih temeljnih sloboda kompatibilan sa sličnim sustavom sloboda za sve.

2. Društvene i ekonomske nejednakosti treba urediti tako da su ujedno

a) na najveću korist onih najugroženijih, u skladu s načelom pravedne štednje [načelo razlike], i
b) povezane s položajima i pozicijama otvorenim za sve pod uvjetima pravične jednakosti mogućnosti [načelo pravične jednakosti mogućnosti]. (Rawls 1999, 266).

2 Procedura za međusobno ocjenjivanje osobnog ponašanja zove se interpersonalni test, zamišljen kao hipotetski dijalog. „Test pita da li određeni argument može služiti kao opravdanje za diskutabilnu politiku predloženu od strane bilo kojeg člana društva bilo kojem članu. Da bi se proveo test, mi provjeravamo predloženi argument određenog pojedinca, ili još češće, određene grupe naspram drugog pojedinca, ili člana druge, tj. čak i iste grupe“ (Cohen 2008, 42). Takva procedura je moguća samo u složnoj zajednici (justificatory community) u kojoj su ljudi međusobno toliko povezane da u zajednici postoji norma međusobnog opravdanja (comprehensive justification) (Cohen 2008, 43-44).

posljedice vlastitog argumenta koje, čini se, nije svjestan. Ako dopusti te izvore nejednakosti, makar kao iznimke koje su u skladu sa zahtjevima pravednosti, Cohen više ne može inzistirati na jednakoj raspodijeli. Cohen tvrdi da Paretova optimalna raspodjela koju zagovara Rawls sadrži nepravedne nejednakosti, uzrokovane etosom koji je motiviran povećanjem dobiti na tržištu. Moj argument govori da Cohen ne traži jednakost per se, iako se smatra jednim od glavnih predstavnika egalitarijanizma unutar liberalne normativne političke teorije, i to tzv. striktnog egalitarijanizma. Cohenov argument je okrenut protiv društvenog etosa kojeg su talentirani pojedinci morali internalizirati da bi došli do osobnog uspjeha na kapitalističkom tržištu, i do uspjeha tržišta kao glavne ekonomske institucije unutar pravedne osnovne društveno-institucionalne strukture.

1. PARETOV ARGUMENT I ARGUMENT ZA POTICAJE

Pareto argument i argument za poticaje su okosnice rasprave između Rawlsa i Cohena. Argumenti se bave različitim aspektima pravednosti i nejednakosti, no ovdje će biti izloženi pod jednim naslovom s naglaskom na njihovoj poveznici. Pareto argument se bavi određivanjem najbolje sheme društvene raspodjele. Cohen započinje raspravu sa sljedećom tvrdnjom: „Ne može se jednakost postaviti kao prirodna početna točka, ili kao zadana točka, na temelju ideje da nitko ne zaslužuje više od bilo koga drugog i onda odstupiti od te točke jer takav odmak donosi dobrobit najpotrebnijima u društvu i zato proglašiti takav rezultat neosporno pravednim“ (Cohen 2008, 19)³. Cohen razlikuje dvije razine Pareto argumenta, izvedene na osnovi Rawlsove elaboracije u vlastitoj teoriji i na osnovi interpretacije Brian Barrya⁴. Prva razina odnosi se na jednaku društvenu raspodjelu koja je inicijalno bila najpravednije moguća raspodjela. Druga razina je Paretova superiorna društvena raspodjela u kojoj su nejednakosti dopuštene sve dok je svima (jaki Pareto superior) ili barem jednoj osobi (slabi Pareto superior) bolje, i nikome nije gore u usporedbi sa situacijom u jednakoj društvenoj raspodijeli (Cohen 2008, 87-88). Cohen pretpostavlja sljedeća dva zaključka vezana uz drugu razinu Pareto argumenta koja su je dovela do potencijalno bolje društvene raspodjele: „...prvo, da je neracionalno inzistirati na jednakosti kada je ono Pareto inferiorno stanje (zašto bi itko, a pogotovo oni koji su najpotrebniji u društvu, preferirali jednakost nad nejednakosti

³ Vidi Cohenovu knjigu *Rescuing Justice and Equality* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2008), stranice 87-115 (Poglavlje 1, Potpoglavlje 2: The Pareto Argument).

⁴ Cohen se referira na Brian Barryevu knjigu *Theories of Justice* (London: Harvester Wheatsheaf, 1989).

u uvjetima u kojima je svima bolje?); i drugo, da je nekad, i uistinu tipično, jednakost Paretovo inferiorno stanje“ (Cohen 2008, 89).

Cohen ne nalazi te argumente nimalo uvjerljivim i tvrdi da se Paretovo superiorno stanje može postići bez nejednakosti. On smatra da je jedini uzrok tih nejednakosti ponašanje talentiranih osoba (Cohen 2008, 115). Potonja tvrdnja bit će ilustrirana kroz sljedeće tri situacije:

	B	L⁵
Jednaka društvena raspodjela (R1)	100	100
Paretova superiorna društvena raspodjela (R2)	400	120
Paretova superiorna društvena raspodjela i jednakost (R3)	200	200

Tablica 1

U ilustraciji, kao što M. Titelbaum (2008) primjećuje, brojke predstavljaju indeks primarnih dobara, ne samo monetarne jedinice (Titelbaum 2008, 293). Rawls definira primarna dobra na sljedeći način: „Primarna društvena dobra su, u širem smislu, prava, slobode, mogućnosti, prihod i bogatstvo. (Vrlo važno primarno dobro je osjećaj vlastite vrijednosti...)“ (Rawls 1999, 79). Ta opaska je važna jer se položaj u društvu ne mjeri samo materijalnim dobrima, već širim konceptom dobara od kojih su neka zajamčena svima i jednaka za sve, dok su druga ovisna o osobnim preferencijama i mogućnostima za stjecanje.

Cohen smatra da se R1 može zamijeniti jedino s R3 kao najpravednijom društvenom raspodjelom u kojoj su podjednako očuvane jednakost i učinkovitost, i na koju bi najsiromašniji mogli pristati. Pretpostavlja se da u sve tri raspodjele najsiromašniji proizvode jednako, a razlika je u proizvodnji talentiranih (boljestojećih) osoba. Cohen kritizira Rawlsa da dopušta R2, uzimajući sebično ponašanje talentiranih kao takvo, što nije u skladu s definicijom pravednog talentiranog građanina⁶. Navedeni Cohenov prigovor ovako analizira P. Casal (2010):

„Njegova kritika počiva na općenito nekontroverznoj činjenici da talentirani ne postaju nesposobni za dobru izvedbu bez dodatne nagrade. Zapravo, oni izabiru da ne budu toliko produktivni bez svojih privilegija. Budući trilema proizlazi iz osobnog stava, zaključuje da ona može biti riješena jedino kroz transformaciju tih stavova“ (Casal 2010, 4).

5 B = boljestojeći članovi društva (better off), L = lošije stojeći članovi društva (worse off).

6 Cohen definira egalitarijanca kao pravog predstavnika pravednog društva sa sljedećim riječima: „Možemo reći da je osoba egalitarijanac ako primjenjuje načelo razlike u situaciji u kojoj postoje osobe u lošem položaju (nasuprot onih u boljem položaju) i vjeruje da taj princip, u tim okolnostima, zahtjeva jednakost po sebi, i vjeruje da ne postoje dugoročno razvijane i prethodene neegalitarnim stavovima i praksom društvene nejednakosti koje ne ugrožavaju osobe u najlošijem položaju“ (Cohen, 2008: 34).

Trilemu, spomenutu u prethodnom citatu, trebalo bi pobliže objasniti. Cohen postavlja pitanje koje bi opravdanje moglo biti prihvatljivo najpotrebnijima u društvu za potraživanja nejednakosti od strane talentiranih. Kako su zasluga, vlasničko pravo i posebna težina posla već odbaćeni kao prihvatljiva opravdanja za nejednakost u Rawlsovoj, Barryevoj i Cohenovoj teoriji, Cohen misli da ispravan odgovor može jedino sadržavati ideju o slobodnom izboru zanimanja i ropstvu talentiranih (Cohen 2008, 114). Cohen primjećuje da se općenito smatra kako se u raspravi o najboljoj društvenoj raspodjeli jedan faktor trileme (jednakost, Pareto optimum i slobodan izbor zanimanja) mora izostaviti, ali vjeruje kako to ne mora biti slučaj⁷.

Prvo, Cohen odvaja „dobar slučaj“ u kojemu talentirani rade posebno teške i odgovorne poslove, i stavlja nejednakosti koji proizlaze iz tog slučaja izvan rasprave jer je riječ o pravednim nejednakostima. Ti talentirani su u lošijoj poziciji u društvu, i nagradu koju primaju za svoj rad zapravo je kompenzacija koja ih čini jednakim s osobama koje ne obavljaju takav posao⁸. Drugo, Cohen pita zašto R₃ nije postavljena kao inicijalna raspodjela u kojoj bi svi proizvodili maksimalno, u uvjetima jednake preraspodjele. Cohen zaključuje da ta raspodjela ne može biti postavljena kao inicijalna ako su talentirani maksimizatori vlastitog interesa i spremni zahtijevati prednosti koje proizlaze iz sreće što posjeduju posebnu prirodnu nadarenost. „To znači da talentirani traže poticaje koji uzrokuju nejednakost da bi proizveli više nego što bi u R₁: to mogu jer su u položaju da traže više nego što mogu netalentirani što uzrokuje da R₃ ispada iz primjene“ (Cohen 2008, 104).

Cohen zaključuje raspravu o trilemi na sljedeći način – ne može se dopustiti da se talentirana osoba forsira na obnašanje određenog posla i da mu se time oduzima njegova sloboda izbora zanimanja (prvi slučaj). No, isto tako se ne može dopustiti da ista talentirana osoba zahtjeva visoki prihod za obnašanje istog tog posla (drugi slučaj) (Cohen 2008, 223). Uspoređuje te slučajeve sa silovanjem (prvi slučaj) i prostitucijom (drugi slučaj) te zaključuje da zabrana prvog slučaja ne opravdava drugi (Cohen 2008, 224-225). S ovim idejama, već smo duboko zašli u izlaganje argumenta za poticaje koje ćemo nastaviti.

Dakle, argument za poticaje se bavi nastankom nejednakosti u društvu i ulozi talentiranih u njihovom nastanku. Cohen podsjeća na Barryevu raspravu o nejednakostima koje su potrebne da bi se popravio položaj

7 Cohen je posvetio Poglavlje 5 ovoj temi (v. Cohen, 2008: 181-225).

8 „Ako bi dobili više novca zbog takvog tereta, onda ovo ne bi bio argument za nejednakost, već primjena načela jednakosti koji ne uzima u obzir samo novac, već i koliko je posao opresivan“ (Cohen, 2008: 105).

najsiromašniji, temeljenu na Rawlsovim argumentima⁹. Barry objašnjava da su te nejednakosti opravdane kao neophodne za dobrobit najpotrebnijih. Cohen razlaže navedeni argument na tri teze:

- (1) „Nejednakosti su nepravedne osim ako nisu potrebne da bi poboljšale položaj najpotrebnijih, i u tom slučaju su pravedne.
- (2) Poticajne isplate koje stvaraju nejednakosti za talentirane su potrebne da bi se poboljšao položaj najpotrebnijih.
- (3) Stoga su poticaji koji stvaraju nejednakosti pravedni“ (Cohen 2008, 19).

Cohen misli da načelo razlike ne dozvoljava velike nejednakosti koje su nastale zbog poticaja, i da takve nejednakosti mogu nastati samo zbog anti-egalitarnog stava talentiranih (Cohen, 2008: 33). Svoju tezu opravdava kroz tzv. otimačev argument na normativnoj (N) i osobnoj razini (P).

- N) „Djeca trebaju biti sa svojim roditeljima.
Ukoliko mu ne plate, otmičar neće vratiti dijete roditeljima.
Stoga roditelji djeteta trebaju platiti otmičaru.
- P) Djeca trebaju biti sa svojim roditeljima.
Ukoliko mi ne platite, neću vam vratiti dijete.
Stoga mi trebate platiti“ (Cohen 2008, 39).

U ovom provokativnom primjeru, dijete predstavlja plodonosan rad talentiranih, otimač talentiranog, roditelji najsiromašniji u društvu, a plaćanje otimaču poticaj. Cohen smatra da najpotrebniji mogu odgovoriti u skladu sa zahtjevom talentiranih jer žele bolji položaj za sebe, no ako odbiju – nije neracionalno za njih da preferiraju status quo. Najpotrebniji u društvu mogu smatrati da su samopoštovanje i pravedno međusobno ophođenje vrijedniji od materijalne dobiti pod uvjetom prezentiranim u argumentu (Cohen 2008, 64). Naposljetku, argument za poticaje može biti prihvaćen „samo u društvu u kojemu međudnosi nemaju komunalni karakter u dotičnom smislu“ (Cohen 2008, 47). Cohen zaključuje kako argument za poticaje ne

9 “Načelo razlike u konačnici predstavlja dogovor oko raspodjele prirodnih talenata kao zajedničkog dobra i podjele njihovih plodova tako da se postigne što veća društvena i ekonomska dobrobit. Oni koji su favorizirani od strane prirode, tko god da jesu, mogu uživati u plodu te svoje dobre sreće samo pod uvjetom da poboljšavaju situaciju onih koji su u gubitku“ (Rawls 1999, 87).

može zadovoljiti interpersonalni test, proveden kroz dijalog između bolje stojećih i lošije stojećih grupa u društvu (Cohen 2008, 42).

U sažetku argumenta, Cohen ponavlja da dopušta osobne prerogative i posebne slučajeve kao uzroke nejednakosti u društvu (Cohen 2008, 61), ali smatra da je nepravedna ucjena talentiranih društva da će doprinosti više samo ako ih se bude bogato poticalo i nagrađivalo. Optužuje Rawlsa da dopušta takvo sebično ponašanje, kao kompatibilnim s konceptom pravednog društva. „On predstavlja politiku poticaja kao značajku pravednog društva, dok je tu zapravo riječ, kao što Mill kaže, o nečemu „vrlo poželjnim“ u društvu kakvo poznajemo, o gorkom „kompromisu sa sebičnim tipom karaktera“ kojeg je formirao kapitalizam“ (Cohen 2008, 86). Cohen misli da bi takvo ponašanja trebalo biti diskreditirano u pravednom društvu.

2. PRIGOVORI U OBRANU RAWLSOVE TEORIJE

Mnogi znanstvenici smatraju Cohenovu kritiku Rawlsa neuvjerljivom i neopravdanom. U ovom dijelu bit će predstavljena tri prigovora vezana uz Pareto argument i argument za poticaje. Jedan je već spomenut i dolazi od P. Casal (2010). Druga dva dolaze od S. Meckled Garcie (2002), i A.R.J. Fishera i E.F. McClennena (2011).

2.1 CASALOVA MISAO O SLOBODI IZBORA ZANIMANJA

Casal (2010) razlikuje tri oblika društvene raspodjele – R₁ (jednaki prihodi i sloboda zanimanja), R₂ (sloboda zanimanja i ekonomska učinkovitost kroz nejednakosti nastale kroz poticaje za veću učinkovitost; Rawlsijansko stajalište) i R₃ (ekonomska jednakost i ekonomska učinkovitost; egalitarijanska raspodjela). Nudi sljedeću shemu za tu trilemu (Casal 2010, 3):

	R	S	V ¹⁰
Sloboda zanimanja i ekonomska jednakost (R1)	100	100	100
Sloboda zanimanja i ekonomska učinkovitost (R2)	101	119	380
Ekonomska jednakost i ekonomska učinkovitost (R3)	200	200	200

Tablica 2

¹⁰ R – radnička klasa, S – srednja klasa, V – visoka klasa (Casal 2010, 3).

Casal nudi vlastito tumačenje na pitanje zašto Rawlsijanci (R₂) odbacuju R₁ i R₃. Odbacuju R₁ jer „R₂ donosi dobrobit nekima i ekonomski ne šteti nikome, i (...) nejednakosti koje nisu štetne su pravedne“ (Casal 2010, 3). Pretpostavlja se, iz Rawlsijanske perspektive, da je ovo objašnjenje prihvatljivo svima klasama i sve bi pristale na takve nejednakosti, odnosno Cohenovom terminologijom – da bi te nejednakosti prošle interpersonalni test. Casal također nudi odgovor na pitanje zašto Rawlsijanci odbacuju R₃. „Oni odbacuju R₃ jer vjeruju (i) da ugrožava slobodu zanimanja, i (ii) da ta sloboda ne bi smjela biti ugrožena zbog osiguravanja veće jednakosti“ (Casal 2010, 3).

Casal se slaže s Cohenom da nekim poticajima treba kritički pristupiti te da je moguće preoblikovati tržišni etos društva i tako utjecati na osobne prerogative i izbore. No isto tako se slaže s Rawlsom da bi taj pomak prema Cohenovim sugestijama u određenom smislu ugrozilo slobodu jer društveni pritisak može imati snažno represivno djelovanje na osobni izbor kao i sila zakona (Casal 2010, 22).

Da bi pomirila oba stajališta, Casal nudi zanimljivo rješenje. Smatra da bi se društveni etos trebao oblikovati na način da se poveća izbor zanimanja za najsiromašnije u društvu. Ideja je da boljestojeći aktivno sudjeluju u stvaranju društvenog, političkog i gospodarskog okruženja u kojemu bi najsiromašniji mogli ostvariti najveću dobrobit za sebe. Primjerice, takav etos bi se mogao stvarati kroz podupiranje intelektualnog razvoja i obrazovanja siromašnih, ili kroz davanje prikladnog vremena i prostora za majčinstvo zaposlenoj ženi (Casal 2010, 18-21).

Iako se čini da je Casalovo stajalište između Rawlsovog i Cohenovog, smatram da je njena pozicija bliža, ako ne i ista, Cohenovoj koji uzima u obzir osobne prerogative i ne smatra ih problematičnim, osim ukoliko su osobni prerogativi izgovor da se u potpunosti ignorira služenje javnom dobru. Cohen odbacuje bilo kakav pokušaj društvenog/političkog pritiska na talentirane da zadrže visoku produktivnost i bez poticaja. On priznaje leksički prioritet¹¹ načela slobode (prvog načela pravednosti), a sloboda izbora zanimanja se jamči i načelom slobode i kroz osobne prerogative. Zato se Cohenu ne može prišiti Rawlsov argument kako bi egalitarijski etos vršio nasilan društveni pritisak na talentirane pri izboru zanimanja i obavljanja posla. Ono što Cohen ne prihvaća, i s čime se Casal u svom stajalištu slaže, jest da etos koji dopušta potpunu ignoranciju načela pravednosti ne može biti kompatibilan s etosom pravednog društva. Po Cohenu, takav neprihvatljiv etos se stvara kroz davanje velikih poticaja talentiranima za njihov rad.

¹¹ Rawls daje listu sloboda koje trebaju biti jednake za sve. Te slobode su zaštićene leksičkim prioritetom prvog principa što znači da tek kad je prvi princip zadovoljen, može se razmišljati o zadovoljenju drugog (Rawls 1999, 38).

2.2 ZAŠTO RADITI VIŠE? – TEZA S. MECKLED GARCIE

Meckled Garcia(2002) postavlja pitanje zašto R₁ (inicijalna jednaka društvena raspodjela) nije prihvatljiva s najnižim indeksima primarnih dobara jer je upravo ta raspodjela po Cohenu najpravednija, bez uključivanja materijalnih poticaja. Meckled Garcia smatra da Cohen odbacuje tu raspodjelu i postavlja R₃ (Paretova superiorna društvena raspodjela i jednakost) kao najpravedniju jer pretpostavlja određenu moralnu/društvenu dužnost kod talentiranih. Taj osjećaj dužnosti, umjesto materijalnih poticaja, trebao bi služiti kao motivacijski čimbenik koji bi utjecao na povećanje produktivnosti kod talentiranih, a u isto vrijeme osigurava i jednakost i učinkovitost (Meckled Garcia 2002, 779-780).

Meckled Garcia uviđa da je Cohen tu moralnu dužnost izveo iz lojalnosti građana prema načelu razlike, a ona tjera građane, poglavito talentirane, da rade više te tako uzdižu materijalni standard života čitavog društva. Meckled Garcia žestoko argumentira protiv bilo kakve mogućnosti proizlaženja takve moralne dužnosti iz načela razlike, ulazeći u temelje Rawlsovih ideja u teoriji pravednosti. On sumnja da bi Rawls pretpostavio ikakvu dužnost za građane, makar i za minimalni doprinos da bi se osigurao „minimalni standard ispod kojega za najsiromašnije ne bi više vrijedilo sudjelovati u sustavu“ (Meckled Garcia 2002, 782).

Stoga, Meckled Garcia zaključuje da su poticaji neutralni, neprisilni način koji „stvara raznolikost razloga za uporabu talenta, a načelo razlike pretvara ju u društveno korisnu. S druge strane, teorija o društvenoj dužnosti treba dati objašnjenje za svoje očite antiliberalne implikacije: samo posjedovanje produktivne nadarenosti implicira dužnost da se bude produktivniji, nasuprot ideji da se ukupno bogatstvo jednostavno podijeli jednako“ (Meckled Garcia 2002, 788).

Meckled Garcia upućuje na vrlo zanimljive zaključke, međutim, po mom mišljenju, nedovoljnim da se odbace Cohenovi prigovori. Meckled Garcia dobro primjećuje da Cohen smatra kako talentirani trebaju imati određeni osjećaj dužnosti prema loše stojećim u društvu i prema javnom dobru te da Rawls ne bi takvu obvezu postavio pred građanina. Međutim, tu i jest Cohenova posebnost jer ne vjeruje da se pravedno društvo na normativnoj razini može konstruirati bez rasprave o društvenom etosu i moralu građana. Cohen propituje čitav koncept tržišnog društva, njegove vrijednosti, motivaciju, društveni etos, ljudsku prirodu i moral. Cohen smatra neuvjerljivom teorijsku konstrukciju da članovi pravednog društva mogu osnovati svoje društvo na temelju načela pravednosti i u isto vrijeme ta načela smatrati potpuno nerelevantnim u svojoj privatnoj sferi. Cohen ne vjeruje da je potrebno, bilo zbog ljudske prirode ili drugih razloga, prihvatiti tezu kako se visoka učinkovitost talentiranih može osigurati jedino s

materijalnim poticajima, kao najvećom motivacijom. Cohen ne zagovara ropstvo talentiranih, ali također ne prihvaća ideju da se između tri vrijednosti – sloboda, jednakost i učinkovitost, jedna mora odbaciti.

2.3 FISHER I MCCLENNEN – RIJEČ JE O INDIVIDUALNOJ RACIONALNOSTI

Fisher i McClennen (2011) tvrde da je Cohen krivo razumio srž Paretovog načela. Po njima, Paretovo načelo je načelo individualne racionalnosti i pomak „prema boljem“ barem za jednu osobu, dok se nikome drugom nije položaj pogoršao zbog tog pomaka. Pri elaboraciji o najboljoj shemi društvene raspodjele, Paretovom načelu Rawls dodaje načelo razlike iz razloga što vjeruje da bi ga osobe koje vjeruju u pravednost prihvatile kada bi odlučivali o osobnim preferencijama. Naposljetku, racionalno je za najsiromašnije u društvu da prihvate nejednaku raspodjelu u kojoj ipak imaju više nego što bi imali u jednakoj raspodjeli (Fisher i McClennen 2011, 11-14).

Oni tvrde da Cohen nije uspio odbaciti Rawlsovu tezu o iracionalnosti „koja kaže da je neracionalno preferirati početnu jednakost u svjetlu nejednakog Pareto-optimalnog ishoda“ (Fisher i McClennen 2011, 11). Prvo, smatraju da nije neracionalno preferirati nejednaku raspodjelu nad jednakom. Drugo, i ako bi bilo racionalno izabrati R_3 nad R_1 jer svi u društvu imaju više nego u R_1 , i ako bi R_2 moglo biti odbačeno jer najsiromašniji imaju manje nego u R_3 , a boljestojeći bi pristali na jednaku preraspodjelu, svedeno ne bi bilo neracionalno preferirati R_4 nad R_3 u kojoj bi svi imali više nego u R_3 (Fisher i McClennen, 2011: 14). Dakle, Fisher i McClennen uvode mogućnost nove raspodjele (R_4) koja bi mogla biti poželjnija od R_3 u kojoj svi maksimalno rade bez materijalnih poticaja i svi jednako imaju. Drugim riječima, Fisher i McClennen pretpostavljaju kao mogućnost da bi opće bogatstvo društvo i u tom slučaju moglo biti uvećano ako bi se dozvolili materijalni poticaji.

Po mom mišljenju, Fisher i McClennen analiziraju Paretovo načelo kao koncept ekonomske teorije i teorije racionalnog izbora, dok ga Cohen kritizira kao koncept unutar teorije pravednosti. Dok Fisher i McClennen brane Paretov princip kao značajnog za razumijevanje moderne ekonomije i društva, Cohen ga ne propituje per se, već njegov doprinos normativnoj konstrukciji pravednog društva. Prema Rawlsu, nejednaka raspodjela mogla bi biti preferirana nad jednakom raspodjelom u slučaju ako bi najsiromašniji bili u boljem položaju, bez obzira što bi u istoj raspodjeli boljestojeći imali još više. Takve nejednakosti su dopuštene po Rawlsu, a Cohen ih kritizira, smatrajući da je najveći dio tih nejednakosti nastao zbog sebičnog potraživanja talentiranih te stoga ne mogu biti pravedne. Cohen smatra da takva potraživanja zapravo pogoršavaju položaj najsiromašnijih u društvu u usporedbi s položajem kojeg bi imali u potencijalnoj

društvenoj raspodjeli gdje bi talentirani zadržali visoku učinkovitost bez materijalnih potraživanja zbog većeg uvažavanja principa pravednosti u osobnom moralu.

Također, uvođenje i pretpostavljanje nove društvene raspodjele R_4 koja bi se odnosila prema R_3 kao R_2 prema R_1 ne doprinosi raspravi jer se nakon R_4 , može pretpostaviti R_5 . R_5 bi bila jednaka društvena raspodjela koja bi trebala zadržati razinu primarnih dobara i učinkovitost talentiranih kao u R_4 , no pod uvjetom da se krajnja društvena dobit raspodjeli na sve članove jednako. Rasprava bi se mogla nastaviti u nedogled, uvođenjem R_6 itd., ali takav pristup ne sadrži vrijedne uvide u nove argumente koje bi dale novi zamah raspravi.

3. PARETOV ARGUMENT I COHENOVA TEZA

U ovom dijelu, ponudit ću vlastitu interpretaciju spornih točaka rasprave između Cohena i Rawlsa. Svoju interpretaciju temeljim na analizi uloge Paretovog argumenta u Rawlsovoj teoriji, analizi Cohenove kritike te kritike Cohenovog pristupa, posebno iz ugla navedenih znanstvenika koji su izloženi u drugom dijelu. U ilustracijama prethodno predstavljenim u tekstu, brojevi predstavljaju, kao što je već rečeno, indeks primarnih dobara. Unatoč tome što se mnogi znanstvenici odnose prema tim brojevima kao simboličnom prikazu novčanih jedinica, takvo značenje brojeva može se smatrati samo djelomičnim. Od tri izložene društvene raspodjele, dvije raspodjele imaju jednak indeks primarnih dobara za sve slojeve društva (R_1 i R_3), dok jedna različite (R_2). Cohenu je prihvatljiva samo R_1 , odnosno R_3 , dok R_2 smatra nepravednom društvenom raspodjelom jer sadrži nejednakosti nastale poticajima za talentirane. S druge strane, Cohen prihvaća osobne prerogative, pravo da se slijede osobni ciljevi i interesi te određene posebne slučajeve kao što su teški i odgovorni poslovi za potencijalne izvore nejednakosti.

Stoga nije jasno kako Cohen može zagovarati jednaku raspodjelu, bilo da govorimo o R_1 ili R_3 , ako dopušta nejednakosti koje bi mogle proisteći iz navedenih izvora. Jednaka raspodjela je moguća jedino ako Cohen pretpostavlja neku zahtjevnju matematičku računicu koja bi primjerice, izjednačavala pretjerane napore nekih pojedinaca zbog društvenog dobra. Ti ljudi bi mogli u materijalnom smislu imati više nego ostali, ali budući da bi bilo riječ o kompenzaciji za njihov napor, a indeks primarnih dobara je širi pojam od indeksa materijalnih dobara, u krajnjem rezultatu oni bi imali isto kao i drugi koji se nisu izložili takvom naporu. Kada je riječ o definiranju poslova i zanimanja koji bi mogli upasti u shemu posebnih slučajeva, i vrednovati se kroz kompenzaciju koja bi se transparentno davala za

njihovo obnašanje, možda bi se takva matematička računica i mogla donijeti. Međutim, ne vjerujem da bi se u istu računicu mogli uvrstiti brojni osobni prerogativi i poticaji za odabir jednog zanimanja naspram drugog te da bi se u konačnici dobili isti indeksi primarnih dobara. Također, Cohen nije eksplicitno rekao koliko bi pojedinac kroz svoj svakodnevni život i osobni moral trebao doprinositi najpotrebnijima u ime načela razlike. On je jasno naznačio da ono treba biti prisutno, barem u minimalnom obliku, u društvenom etosu, a time i u osobnom moralu pojedinaca što znači da je moguće zamisliti kako će dio društva ekstremno puno doprinositi i time davati puno od sebe, dok će dio društva ekstremno malo doprinositi i time zadržavati puno za sebe. Velik dio će se naći unutar tih ekstrema. Međutim, bitno je u ovom dijelu primijetiti da je vrlo teško, pod takvim liberalnim uvjetima, dobiti jednaku društvenu raspodjelu.

Po mom mišljenju, Cohen može jedino zagovarati R_2 , no u toj raspodjeli vidi opravdane i neopravdane nejednakosti. Neopravdane nejednakosti nastale su zbog tržišnog etosa kojeg Rawls tolerira u pravednom društvu te zbog velikih poticaja za talentirane koji slijede taj etos. Nastanak takvih nejednakosti i odnos između boljestojećih i najpotrebnijih u društvu Cohen smatra protivnom načelima i vrijednostima pravednosti. U pozadini tih procesa i odnosa nalazi se igra nulte sume te Cohen smatra da bi dobrobit za najpotrebnije, ako bi se slijedilo načelo razlike, bila veća ukoliko bi talentirani bili visoko učinkoviti bez velikih materijalnih poticaja.

Ilustrirat ću svoje stajalište kroz dvije društvene raspodjele koje raščlanjuju R_2 u prethodnim primjerima. Da se podsjetimo, R_2 je predložen od strane Rawlsa kao Paretova superiorna raspodjela u kojoj su svi članovi društva u boljem položaju naspram položaja u početnoj jednakoj raspodjeli (R_1), i Rawls je smatra stoga najpravednijom. Cohen pita zašto se R_1 ne može zamijeniti s R_3 gdje ponovno imamo jednaku društvenu raspodjelu, no indeks primarnih dobara za svakog člana je viši nego u R_1 . Moja tvrdnja je da Cohen ne može zagovarati nikakav oblik jednake društvene raspodjele ukoliko dopušta nejednakosti, makar nastale iz navedenih opravdanih izvora i iz razloga na koje bi i najpotrebniji članovi društva mogli dati konsenzus. Primjerice, ako biti doktor znači obnašati težak i odgovoran posao zbog čega je opravdano davati doktorima višu plaću, i ako bi istu plaću moglo smatrati i poticajom za mlade studente da se odluče za dotično zanimanje koje zahtjeva dugo školovanje, no vrlo je potrebno društvu, onda se može zaključiti da bi doktor bio u boljestojećem položaju i u pravednom društvu po Cohenu. Znači, po mom stajalištu, i Cohen zagovara R_2 , no njegovo viđenje te društvene raspodjele je pročišćenija verzija Rawlsove društvene raspodjele. U sljedećoj shemi može se vidjeti razlika:

	B	S
R2 (Rawls)	101	299
R2 (Cohen)	149	251

Tablica 3

U R₂, primarna dobra u društvu su nejednako raspodijeljena, i iako su najsiromašniji u boljem položaju nego što bi bili u početnoj jednako raspodjeli, racionalno bi bilo za njih odlučiti da ne žele pristati na dotičnu raspodjelu, ako bi smatrali da je postojeća nejednakost prevelika i nepravedna. Ta odluka je za njih racionalna u slučaju kada ta raspodjela sadrži nejednakosti koje ugrožavaju vrijednosti pravednog društva kao što su međusobno poštovanje, osjećaj vlastite vrijednosti, dostojanstvo i reciprocitet. Kao krajnji rezultat, takvo stanje u društvu može ugroziti njegovu stabilnost te društvo ne može predstavljati ideal pravednosti. Cohen smatra da Rawls otvara mogućnost za nastanak takvog društvenog stanja u svojoj raspodjeli (R₂ po Rawlsu).

Da bi se to izbjeglo, Cohen tvrdi da društvo treba gajiti egalitarijski etos u kojima ne bi nastajale neopravdane nejednakosti zbog raznih poticaja za talentirane. Takav etos se može stvoriti ako principi pravednosti budu i neka vrsta moralnih smjernica u privatnoj sferi građana koju bi oni, barem u minimalnoj mjeri, slijedili. U isto vrijeme, Rawls dopušta da se principi pravednosti u potpunosti ignoriraju u privatnoj sferi. Ako bi slijedili Coheneve upute, dobili bi u potpunosti pravednu distribuciju, R₂ po Cohenu, kao što je naznačeno u prethodnoj ilustraciji. To bi bila raspodjela s nejednakostima koje bi morale proći tzv. interpersonalni test, što znači, primjerice, da bi u imaginarnom razgovoru dviju racionalnih osoba u pravednom društvu, talentirana osoba morala predočiti valjane razloge da bi dobila privolu siromašne za veću osobnu dobit.

I u svojoj ilustraciji sam uvrstila mogućnost da raspodjela počiva na ideji o igri nulte sume što bi značilo da što više talentirani traže za sebe, to ostaje manje za najpotrebnije. Čini se da i Casal (2010) uviđa istu mogućnost u svom primjeru štrajka pilota za višu plaću u svojoj domovini Španjolskoj. Casal navodi da je štrajk završio tako što je smanjena plaća osoblja zaduženo za prtljagu, čistoću aerodroma i slično da bi se podigla plaća pilotima (Casal 2010, 13). Casal misli, da čak i ako zaposlenici na slabije plaćenim poslovima nisu potplaćeni, smanjenje njihove plaće može ih zaustaviti u njihovom pokušaju da prijeđu na bolje plaćeni posao i općenito da se zaposle na struci u kojoj žele. Pretpostavka je da većina ljudi ne sanja da postane, primjerice, nosač prtljage, i da je to posao na kojemu ljudi završe iz raznih, najčešće jednostavnih egzistencijalnih razloga. Druga je situacija s pilotom – pretpostavka je da je posrijedi željeni izbor zanimanja (Casal 2010, 16).

Da zaključimo ovaj dio, određene nejednakosti su dopuštene i one stavljaju talentirane u bolju poziciju u društvu, no nakon određene točke, kada se te nejednakosti ne mogu opravdati pred najpotrebnijima, raspodjela se više ne može smatrati pravednom. Cohen vjeruje da Rawlsova raspodjela sadrži neke od tih neopravdanih nejednakosti, i da bi se one izbjegle ako bi se poticao egalitarijanski etos u društvu. Na taj način, najsiromašniji bi imali više i bili bi u boljem položaju. Ako prihvatimo Casalov primjer iz Španjolske i ideju o igri nulte sume, može se zaključiti da veći poticaji za talentirane rezultiraju smanjenjem dobrobiti za najpotrebnije.

4. ZAKLJUČAK

Cohen dopušta određene nejednakosti u pravednom društvu, nastale kroz osobne prerogative i posebne slučajeve vezane uz težinu i odgovornost obavljanja nekog posla. Njegov glavni doprinos vezan je za rasvjetljivanje društvenog etosa u rawlsijanskoj verziji pravednog društva koji tolerira sebična potraživanja talentiranih. Cohen je pronašao istinsko pravedno društvo unutar Rawlsovog pravednog, idealnog društva koje je kao koncept šire i stoga nedovoljno pravedno. Da bi se koncept pročistio, Cohen smatra da bi društvo trebalo uvažavati egalitarijanski etos, a ne tržišni. On tvrdi da Rawls, budući je oslobodio građane moralne dužnosti u svojoj privatnoj sferi da moraju uvažavati načela pravednosti kao moralne smjernice koje bi se iz njih mogle izvesti, dopušta mogućnost potencijalno velikih i nepravednih nejednakosti koje ne bi mogle zadovoljiti interpersonalni test. Cohen ne misli da bi moralne smjernice koje bi proizašle iz načela pravednosti trebale biti jedine ili glavne moralne norme građana u svakodnevnom životu, ali građanin pravednog društva ne može ih u potpunosti ignorirati.

Cohen vjeruje da bi društvo koje bi promicalo egalitarijanski etos imalo puno manje nejednakosti nego Rawlsovo pravedno društvo. Stoga, vezano za analizu Paretovog načela unutar rasprave Cohena i Rawlsa, moj zaključak je da Cohen ne zagovara jednaku raspodjelu kao najpravedniju, u kojoj bi svaki član društva imao isti indeks primarnih dobara, bez obzira na pojedinačan doprinos i ostale razlike. On dopušta jednaku raspodjelu koja ispunjava načelo razlike i osobne prerogative, određene poticaje i posebne slučajeve kao potencijalne izvore opravdanih nejednakosti. Ako bi Cohenovi prigovori bili uzeti u obzir, raspodjela bi sadržavala manje nejednakosti između bolje i lošije stojećih nego što je to slučaj u Rawlsovom konceptu pravednog društva. Te nejednakosti imale bi prihvatljivo opravdanje za sve članove društva, uključujući najsiromašnije, zadovoljile bi interpersonalni test te bi se smatrale pravednim.

CITIRANA LITERATURA

- Casal, Paula. 2010. „Mill, Rawls and Cohen in Egalitarian Trilemma“.
<http://www.ucl.ac.uk/laws/jurisprudence/docs/2010/Casalo2Feb2010.pdf>
(zadnji pristup – 29. prosinca 2013.)
- Cohen, Gerald Allan. 2002. *If You're an Egalitarian How Come You're So Rich?*.
Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Cohen, Gerald Allan. 2008. *Rescuing Justice and Equality*. Cambridge, MA: Harvard
University Press.
- Fisher, Anthony Robert James i McClennen, Edward F.. 2011 “The Pareto Argument
for Inequality Revisited”.
<http://myweb.dal.ca/an522950/docs/pareto.revisited-21.02.pdf>
(pristupila 29. 12. 2013.)
- Meckled-Garcia, Saladin. 2002. „Why Work Harder? Equality, Social Duty and the
Market“ *Political Studies* 50, 779-793.
- Rawls, John. 1999. *A Theory of Justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Rawls, John. 2001. *Justice as Fairness: A Restatement*. Cambridge, MA: Belknap Press.
- Titelbaum, Michael. 2008. „What Would a Rawlsian Ethos of Justice Look Like?“
Philosophy & Public Affairs 36: 289-322.

SUMMARY

G. A. COHEN'S CRITIQUE OF THE PARETO ARGUMENT IN RAWLS'S THEORY OF JUSTICE — EQUALITY IS NOT REQUIRED

G.A. Cohen addresses several significant objections to J. Rawls' theory of justice and among them, one is related to Rawls' version of the Pareto argument. This article discusses the objection, shows its weaknesses through different perspectives of the following scholars – P. Casal, S. Meckled Garcia and A.R.J. Fisher/ E.F.McClennen and finally, gives a new insight in Cohen's arguments. Cohen refines Rawls' concept of the just society by removing incentives for selfish talented individuals. Cohen believes that such society would be highly efficient and equal, but in the same time Cohen leaves a space for inequalities, based on three sources: compensations for special burdened jobs, some motivational incentives and personal prerogatives. The article argues that, due to these sources of inequalities, Cohen's concept of the just society may eventually be less unequal than Rawls', but it cannot be an equal society.

KEY WORDS: theory of justice, Pareto argument, G.A. Cohen, J. Rawls, equality, egalitarianism, social ethos, talent, incentive, social distribution, freedom of occupational choice